

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยเพิ่มประสิทธิผลการใช้ยาของผู้ป่วยโรคหอบหืด โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 : การวางแผนและเตรียมการก่อนการดำเนินงาน

1.1 ทบทวนเอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

1.2 กำหนดแนวทางการดำเนินงาน

1.2.1 การคัดเลือกประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.2.2 จัดทำรายละเอียดคำแนะนำการใช้ยาแต่ละรายการในกลุ่มยาโรคหอบหืด

1.2.3 จัดทำเอกสารประกอบการให้คำแนะนำเรื่องยา

1.2.4 สร้างเครื่องมือสำหรับใช้ในการดำเนินงาน

1.2.5 กำหนดขั้นตอนในการดำเนินการให้คำแนะนำแก่ผู้ป่วย

1.2.6 ทดลองปฏิบัติงานตามแนวทางที่กำหนด

ขั้นตอนที่ 2 : ดำเนินการให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยาแก่ผู้ป่วยโรคหอบหืด

ขั้นตอนที่ 3 : การสังเกตและบันทึกข้อมูล

ขั้นตอนที่ 4 : วิเคราะห์ข้อมูล อภิปราย และสรุปผล

ขั้นตอนที่ 1 : การวางแผนและเตรียมการก่อนการดำเนินงาน

1.1 ทบทวนเอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

เพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจในการดำเนินการวิจัยได้อย่างเหมาะสม ผู้วิจัยได้ทบทวนและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับโรคหอบหืดและการใช้ยา ปัญหาเกี่ยวกับการใช้ยา ตลอดจนแนวทฤษฎีและงานวิจัยเกี่ยวกับประสิทธิผลของการใช้ยา การให้คำแนะนำการใช้ยาแก่ผู้ป่วย และข้อมูลพื้นฐานของสถานที่ที่จะใช้ในการดำเนินการวิจัย

1.2 กำหนดแนวทางการดำเนินงาน

1.2.1 การคัดเลือกประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ศึกษา ได้แก่ ผู้ป่วยที่มารับการรักษาโรคหอบหืดจากแผนกผู้ป่วยนอกโรงพยาบาลตำรวจ

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ป่วยนอกที่ได้รับการวินิจฉัยว่าเป็นโรคหอบหืด และมารับบริการที่ห้องจ่ายยาผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลตำรวจ โดยไม่จำกัด เพศ อายุ โดยที่ผู้ป่วยสามารถให้สัมภาษณ์ได้ และทำการสุ่มตัวอย่างโดยวิธี Convenient Sampling โดยกำหนดขนาดของตัวอย่างไว้ไม่ต่ำกว่า 100 ราย เนื่องจากข้อจำกัดทางด้านเวลา

1.2.2 จัดทำรายละเอียดข้อมูลทางยาของยาแต่ละรายการในกลุ่มยารักษาโรคหอบหืดที่มีอยู่ในโรงพยาบาลตำรวจ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการติดตามดูแลและให้คำแนะนำเรื่องการใช้ยาแก่ผู้ป่วย ดังแสดงในภาคผนวก ก.

1.2.3 จัดทำเอกสารประกอบการให้คำแนะนำเรื่องยาในรูปของแผ่นพับ โดยนำรายละเอียดมาจากข้อมูลทางยาแต่ละรายการในข้อ 1.2.2 ดังแสดงในภาคผนวก ข.

1.2.4 สร้างเครื่องมือสำหรับใช้ในการดำเนินงาน เครื่องมือที่ใช้มีดังนี้

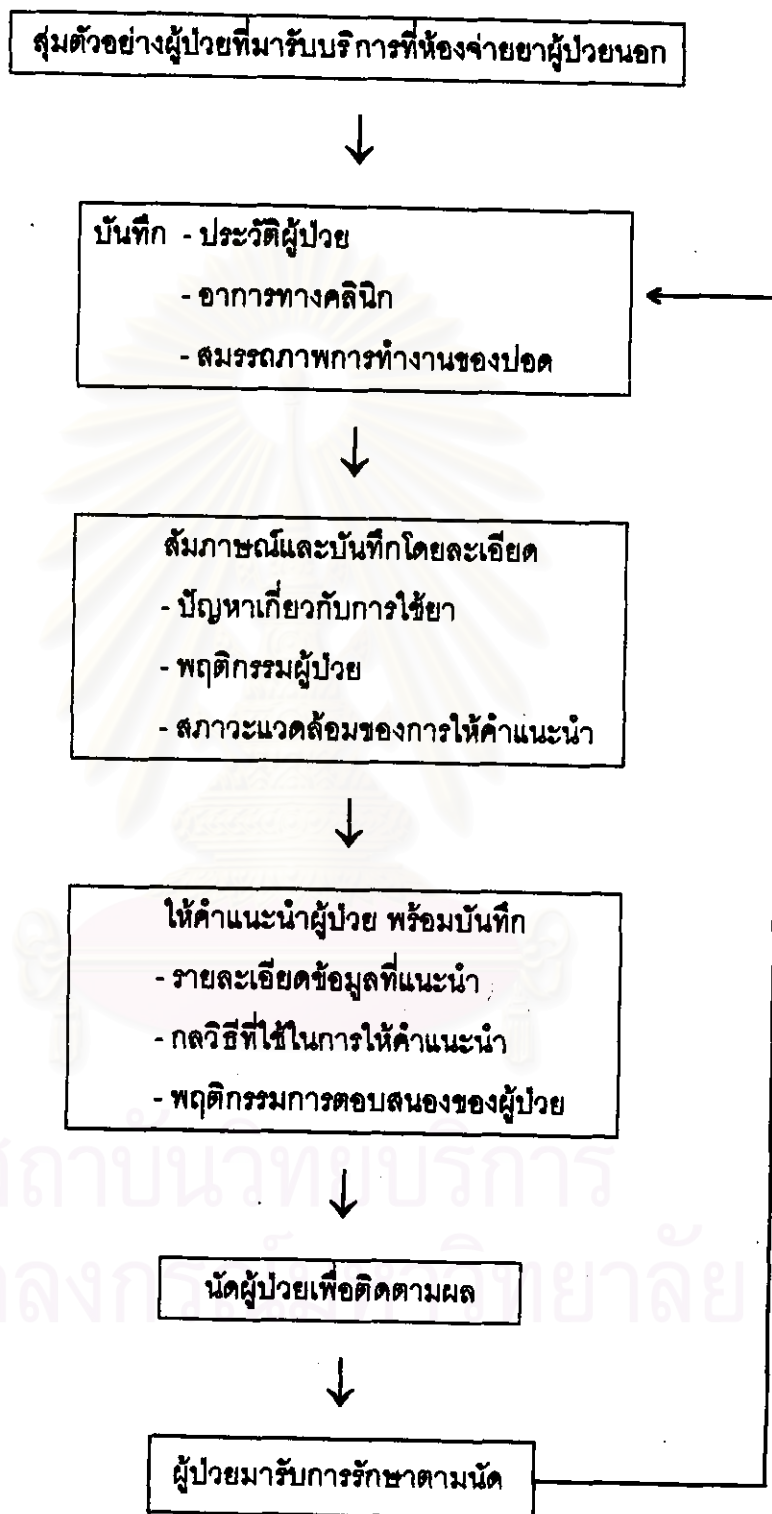
- แบบบันทึกประวัติผู้ป่วย (ภาคผนวก ค.)
- แบบบันทึกประวัติการใช้ยา (ภาคผนวก ง.)

- แบบบันทึกอาการและการตรวจวัดการทำงานของปอด (ภาคผนวก จ.)
- แบบบันทึกปัญหาที่เกิดจากการใช้ยาและการแก้ไข (ภาคผนวก ฉ.)
- แบบประเมินความเชื่อมั่นของอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาที่พบ (ภาคผนวก ช.)
- แบบบันทึกโดยละเอียดของการให้คำแนะนำ (ภาคผนวก ซ.)
- แบบบันทึกรวมการติดตามดูแลและให้คำแนะนำการใช้ยาแก่ผู้ป่วย (ภาคผนวก ฅ.)
- แบบสอบถามที่ใช้ประเมินปัญหาการใช้ยาในผู้ป่วย (ภาคผนวก ฉ.)
- เกณฑ์ประเมินความรุนแรงของโรคหอบหืด (ภาคผนวก ฎ.)

1.2.5 กำหนดขั้นตอนในการดำเนินการให้คำปรึกษาแนะนำการใช้ยาแก่ผู้ป่วย เนื่องจากทวิจัยนี้เป็นทวิจัยเชิงคุณภาพ และเป็นทวิจัยที่พิจารณาปัจจัยต่าง ๆ ในระดับรายบุคคล ดังนั้น จึงต้องทำการเก็บข้อมูลอย่างสมบูรณ์และให้มีความถูกต้องมากที่สุด โดยจะทำการสอบถามและสังเกตพฤติกรรมของผู้ป่วยโดยละเอียด รวมทั้งทำการบันทึกข้อมูลต่างๆโดยละเอียดด้วย ขั้นตอนในการดำเนินงานมีดังนี้

1. สุ่มตัวอย่างผู้ป่วยที่มารับการรักษาโรคหอบหืดและมารับบริการจากห้องจ่ายยาผู้ป่วยนอก แล้วเชิญผู้ป่วยมายังห้องให้คำแนะนำ
2. ผู้วิจัยแนะนำตัวเองกับผู้ป่วย บอกถึงวัตถุประสงค์ในการเชิญมายังห้องให้คำแนะนำ และถามความสมัครใจจากผู้ป่วยในการเข้าร่วมโครงการ โดยบอกถึงจุดประสงค์ของโครงการและประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น
3. ทำการสอบถามและบันทึกอาการทางคลินิกต่างๆ และ ทำการตรวจวัดสมรรถภาพการทำงานของปอด โดยใช้เครื่อง Spirometer และ Peak Flow Meter ตามวิธีในภาคผนวก ฎ. พร้อมทั้งประเมินความรุนแรงของโรคตามภาคผนวก ฎ. แล้วบันทึกผลที่ได้ไว้
4. ทำการบันทึกประวัติผู้ป่วย และสอบถามโดยละเอียดเพื่อหาปัญหาเกี่ยวกับการใช้ยา ตลอดจนสังเกตและบันทึกสภาวะแวดล้อมและพฤติกรรมผู้ป่วยไว้อย่างละเอียด
5. ให้คำแนะนำผู้ป่วยเพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับการใช้ยาที่พบในข้อ 4 โดยเลือกใช้กลวิธีการให้คำแนะนำซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเหมาะสม เพื่อให้เกิดประสิทธิผลของการใช้ยาที่ดีที่สุด พร้อมทั้งกรายละเอียดคำแนะนำที่ให้ และเหตุผลการเลือกใช้กลวิธีการให้คำแนะนำดังกล่าว

ขั้นตอนต่าง ๆ ในการดำเนินงานอาจสรุปเป็นแผนภาพได้ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แสดงขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

1.2.6 ทดลองปฏิบัติตามขั้นตอนการดำเนินงาน โดยทดสอบในผู้ป่วยโรคหอบหืด จำนวน 30 ราย เพื่อทดสอบและปรับปรุงในส่วนของ

- แนวทางการดำเนินงาน
- เอกสารสำหรับการให้คำแนะนำ
- เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินงาน
- เทคนิคการสื่อสาร การสอบถาม และ การประเมินปัญหา
- รายละเอียดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 : ดำเนินการให้คำปรึกษาแนะนำการให้ยาแก่ผู้ป่วย

เริ่มดำเนินการตั้งแต่ 18 พฤศจิกายน 2539 ถึง 14 มีนาคม 2540 โดยดำเนินการตามขั้นตอนที่ได้กำหนดไว้ในกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการคัดเลือก ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการโดยสรุปเป็น 2 ขั้นตอน คือ

1. กระบวนการให้คำแนะนำ ในขั้นตอนนี้ดำเนินการเกี่ยวกับการให้คำแนะนำโดย
 - 1.1 วิเคราะห์ และประเมินปัญหาเกี่ยวกับการให้ยาของผู้ป่วย โดยใช้ข้อมูลต่าง ๆ ที่**ได้บันทึกไว้**
 - 1.2 ทำการแก้ไขปัญหาที่ประเมินได้จากข้อ 1.1 ตามแนวทางการให้คำแนะนำที่จัดเตรียมไว้ (ภาคผนวก ก.)
2. การบันทึกผลระหว่างการให้คำแนะนำ โดยทำการตรวจวัดและบันทึกผลที่จะนำมาใช้ในการติดตามดูแลผู้ป่วย โดยทำการบันทึก หรือตรวจวัด
 - 2.1 อุณหภูมิของร่างกาย น้ำหนัก ส่วนสูง
 - 2.2 อาการทางคลินิกของผู้ป่วย
 - 2.3 การทำงานของปอด
 - 2.4 ปัญหาเกี่ยวกับการให้ยาที่พบ และการแก้ไข รวมถึงผลการแก้ไขกรณี que ผู้ป่วยกลับมาพบตามนัด
 - 2.5 ปัญหาอื่น ๆ ที่อาจทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการให้ยาได้ เช่น ปัญหาราคา ยา ปัญหาการรอรับยา เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3 : การสังเกตและบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการให้คำแนะนำ

ในขั้นตอนนี้จะทำการสังเกตและบันทึกข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการให้คำแนะนำอย่างละเอียด สมบูรณ์ และแม่นยำ โดยใช้วิธีการสังเกตแบบ Natural Observation เกี่ยวกับตัวแปรต่างๆที่จะศึกษา สภาวะแวดล้อมที่เกิดขึ้นในขณะที่ให้คำแนะนำ ปฏิบัติการของผู้ป่วยที่แสดงออกมา ทั้งคำพูดและสีหน้าท่าทางต่างๆ อาจสรุปเป็นตัวแปรที่จะศึกษาได้ดังนี้

ตารางที่ 1 ตารางตัวแปรที่ทำการศึกษา

บริบท (Context)	สภาวะของผู้ป่วย	ประสิทธิผลการให้ยา
1. สภาพแวดล้อมของการให้คำแนะนำ - สถานที่ - ช่วงเวลา	1. ปัจจัยด้านบุคคล - เพศ - อายุ - การศึกษา	ประเมินจาก 1. การลดจำนวนปัญหาที่เกิดจากการให้ยา 2. การเพิ่มสมรรถภาพการทำงานของปอด
2. เครื่องช่วยในการให้คำแนะนำ - ชนิดของสื่อ - ความร่วมมือของแพทย์	2. จำนวนและชนิดของโรคที่เป็นร่วมกับโรคหอบหืด 3. พฤติกรรมเสริมการดูแลรักษา	3. การลดความรุนแรงของโรคหอบหืด - จำนวนครั้งของการหอบ
3. ผู้ให้คำแนะนำ - เวลาที่ใช้ - กลวิธี	- การดูแลตนเอง - การให้ความร่วมมือในการรักษา	- จำนวนครั้งของการหอบในเวลากลางคืน - จำนวนครั้งของการเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล (admit)

ขั้นตอนที่ 4 : วิเคราะห์ข้อมูล อภิปราย และสรุปผล

4.1 เก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากแบบบันทึกประวัติผู้ป่วย แบบบันทึกการให้ยา แบบบันทึกปัญหาที่เกิดจากการให้ยา แบบบันทึกการให้คำแนะนำ แบบบันทึกการติดตามดูแลและให้คำแนะนำการให้ยาแก่ผู้ป่วย และ รายละเอียดอื่นๆ ที่ได้จากการสังเกตโดยละเอียด

4.2 นำข้อมูลที่ได้จากข้อ 4.1 มาวิเคราะห์ผล โดย

- หาร้อยละของลักษณะต่างๆของประชากรที่ทำการศึกษ เช่น ลักษณะทางประชากรศาสตร์ จำนวนโรคที่มีร่วมกับโรคหอบหืด จำนวนขนานยาที่ใช้ เป็นต้น
- หาร้อยละของปัญหาที่เกิดจากการใช้ยา
- ประเมินความรุนแรงของโรคที่ผู้ป่วยรายงาน เทียบกับ การตรวจวัดสมรรถภาพการทำงานของปอด
 - เปรียบเทียบจำนวนปัญหาที่เกิดจากการใช้ยาก่อนและหลังการให้คำแนะนำ
 - เปรียบเทียบความรุนแรงของโรคก่อนและหลังการให้คำแนะนำ
 - หาเวลาเฉลี่ยที่ใช้ในการให้คำแนะนำ
 - แปลผลการศึกษาต่างๆโดยการให้ความหมาย หรือแปลผลตามกระบวนการทางการวิจัยเชิงคุณภาพ

4.3 สรุปผลการดำเนินงาน

นิยามศัพท์เฉพาะ

ประสิทธิภาพของการใช้ยา (Effective Drug Utilization) หมายถึง ผลที่เกิดจากการใช้ยารักษาโรคหอบหืด ซึ่งจะประเมินในประเด็นของ

1. ปัญหาที่เกี่ยวกับการใช้ยา
2. ผลการรักษา ได้แก่

2.1 อาการแสดงทางคลินิก เช่น อาการ ไอ แน่นหน้าอก ความถี่ของการจับหืด เป็นต้น

2.2 ผลการตรวจทางห้องปฏิบัติการ ได้แก่ การตรวจวัดสมรรถภาพการทำงานของปอด โดยการวัดปริมาตรของลมหายใจออกที่วินาทีที่ 1 (Forced expiratory Volume at 1st second หรือ FEV1) และ การวัดอัตราความเร็วสูงสุดของลมหายใจออก (Peak Expiratory Flow Rate หรือ PEFr)

การติดตามดูแลและให้คำแนะนำเรื่องการใช้ยา (Counseling) หมายถึง การติดตามดูแลการใช้ยาและให้คำแนะนำและข้อมูลเกี่ยวกับยาแก่ผู้ป่วย เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ในโรคและวิธีปฏิบัติตัวที่ถูกต้อง ตลอดจนเป็นการป้องกันปัญหาที่เกิดจากหรือเกี่ยวกับการใช้ยาที่อาจเกิดขึ้นในผู้ป่วย

กลวิธีการให้คำปรึกษาแนะนำเรื่องการใช้ยา (Counseling Technique) หมายถึง วิธีที่เภสัชกรจะสามารถให้คำแนะนำหรือข้อมูลต่างๆ แก่ผู้ป่วยได้ แบ่งเป็น

1. การให้ข้อมูลด้วยวาจา (Verbal Instruction) เป็นการให้ข้อมูลโดยใช้คำพูดอธิบาย
2. การให้ข้อมูลโดยใช้ข้อเขียน (Written Instruction) เป็นการให้ข้อมูลโดยใช้เอกสารที่จัดพิมพ์เป็นสื่อกลาง เช่น ฉลากช่วย เอกสารแผ่นพับ หรือหนังสือคู่มือต่าง ๆ
3. การให้ข้อมูลโดยใช้ทั้งวาจาและข้อเขียน (Verbal and Written Instruction) เป็นการให้ข้อมูลโดยใช้คำพูดและเอกสารร่วมกัน

ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการใช้ยา (Drug Related Problems) หมายถึง ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการใช้ยา หรือเกิดขึ้นจากการใช้ยา ได้แก่

1. การไม่ได้รับยาที่สมควรจะได้รับ (Untreated indication)
2. การเลือกยาที่ไม่เหมาะสม (Improper drug selection)
3. การได้รับยาในขนาดที่ต่ำกว่าขนาดในการรักษา (Subtherapeutic dosage)
4. การได้รับยาในขนาดที่สูงเกินไป (Overdosage)
5. การไม่ใช้ยาตามสั่ง (Noncompliance)
6. การเกิดอาการไม่พึงประสงค์ของยา (Adverse drug reaction)
7. การเกิดอันตรกิริยาของยา (Drug interaction)
8. การใช้ยาโดยไม่มีข้อบ่งชี้ (Medication use without indication)

การไม่สามารถใช้ยาตามแพทย์สั่ง หมายถึง การไม่ปฏิบัติตามแบบแผนการรักษาที่แพทย์แนะนำให้เพื่อให้หายจากอาการหรือโรคที่เป็นอยู่ ซึ่งแผนการรักษานั้นหมายรวมถึงการใช้ยาและการปฏิบัติตัวอื่น ๆ เช่น การงดสูบบุหรี่ การงดดื่มแอลกอฮอล์ หรือการควบคุมน้ำหนัก เป็นต้น

1. การให้ยามากเกินกว่าที่แพทย์สั่ง
 - 1.1 การให้ยาในปริมาณมากกว่าที่แพทย์สั่ง
 - 1.2 การให้ยาในจำนวนครั้งที่มากกว่าแพทย์สั่ง
 - 1.3 การให้ยาเป็นระยะเวลา นานกว่าที่แพทย์สั่ง
2. การให้นยาน้อยกว่าที่แพทย์สั่ง หมายถึง
 - 2.1 การให้ยาในปริมาณน้อยกว่าที่แพทย์สั่ง
 - 2.2 การให้ยาในจำนวนครั้งที่น้อยกว่าแพทย์สั่ง
 - 2.3 หยุดรับประทานยาก่อนแพทย์สั่ง
 - 2.4 ไม่ให้ยาตามที่แพทย์สั่ง
3. การให้ยาในเวลาที่ ไม่เหมาะสม หมายถึง
 - 3.1 มีการจัดระยะห่างของการให้ยาแต่ละครั้งไม่เหมาะสม
 - 3.2 รับประทานยาที่สั่งเกี่ยวกับมื้ออาหารไม่ถูกต้อง
4. ให้ยาผิดวิธีทาง หรือผิดเทคนิค
5. การให้ยาอื่นนอกเหนือจากที่แพทย์สั่ง

อาการไม่พึงประสงค์จากการให้ยา หมายถึง ปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นโดยไม่ได้ตั้งใจและเป็นอันตรายต่อร่างกายมนุษย์ และเกิดขึ้นจากการให้ยาในขนาดปกติที่ใช้เพื่อการป้องกัน วินิจฉัย บรรเทาหรือบำบัดรักษาโรค หรือเพื่อเปลี่ยนแปลงแก้ไขการทำงานของอวัยวะในร่างกายมนุษย์ แต่ไม่รวมถึงการให้ยาในขนาดสูงจากอุบัติเหตุ หรือโดยจงใจจากการให้ยาในทางที่ผิด

ยารักษาโรคหอบหืด (Antiasthmatic Drugs) หมายถึง ยาในรูปแบบต่าง ๆ ที่ออกฤทธิ์ดังต่อไปนี้

1. ยาที่ออกฤทธิ์ด้านการอักเสบ (Anti - inflammatory agents) ได้แก่ ยาในกลุ่ม Corticosteroids
2. ยาที่ออกฤทธิ์ขยายหลอดลม (Bronchodilators) ได้แก่ ยาในกลุ่ม β_2 - agonist, Methylxanthines , Anticholinergics

ข้อมูลเกี่ยวกับยา หมายถึง ข้อมูลยาแต่ละรายการ ในกลุ่มยาที่ใช้รักษาโรคหอบหืดที่ใช้ในโรงพยาบาลตำรวจ ซึ่งได้จัดทำขึ้นโดยอาศัยแนวทางจากข้อแนะนำสำหรับเภสัชกรในการให้คำ

แนะนำการใช้ยาแก่ผู้ป่วยของสมาคมเภสัชกรโรงพยาบาลประเทศสหรัฐอเมริกา (ASHP Guidelines on Pharmacist-Conducted Patient Education and Counseling , 1997) , Medication Teaching Manual : A Guide For The Patient Counseling (1992) และ USP DI Vol. II Advice For The Patient (1992)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย